

LA CONCORDANÇA DEL PARTICIPI EN EL CATALÀ DE MALLORCA*

PAST PARTICIPLE AGREEMENT IN MAJORCAN CATALAN

SEBASTIÀ SALVÀ I PUIG

Universitat Autònoma de Barcelona, Centre de Lingüística Teòrica

Correspondència: Dept. de Filologia Catalana,

Facultat de Lletres, edifici B, despatx B9-0070, 08193 Bellaterra

Tf.: 93 581 23 71

sebastia.salva@uab.cat

ORCID ID: 0000-0001-5899-2645

Resum

Aquest article pretén descriure el comportament de la *concordança del participi* (CP) en el català de Mallorca, molt especialment quan l'objecte roman *in situ* (en la seva posició canònica postverbal), tot comparant-lo amb el d'altres parlars romànics i posant èmfasi en un fet no destacat fins ara, i és que la CP amb l'objecte *in situ* no sempre és reeixida: l'accepten els esdeveniments dinàmics tèlics, però la rebutgen les situacions estatives —a excepció feta de certes construccions dinàmiques tèliques a partir d'alguns verbs estautius— i també la rebutgen algunes construccions dinàmiques atèliques; però, crucialment, no totes. Per a tractar d'explicar-ho des d'un punt de vista teòric, es proposa que és imprescindible que en l'estructura oracional hi sigui present un nucli funcional (Asp) relacionat amb l'anomenat *aspecte intern*.

Paraules clau

concordança del participi, objecte *in situ*, català de Mallorca, aspecte intern, (a)telicitat, estativitat

Abstract

This article aims to describe the behaviour of past participle agreement (PPA) in Majorcan Catalan, especially when the object is left in situ (in its canonical post-verbal position), in comparison with other Romance dialects. It emphasises a fact that has not been up examined until now, that namely that PPA with a non-moved object is not always successful. It is accepted in telic dy-

* Agraesc el suport del CLT de la UAB (molt especialment d'A. Bartra, O. Borik, M. T. Espinal, A. Gavarró, J. Mateu, C. Picallo, G. Rigau, J. Solà i X. Villalba), així com de T. Martí, M. Nofre i J. Rosselló (UB), i de J. Guiscafrè (UIB). A més, aquest article ha comptat amb el suport del projecte FFI2014-56968-C4-1-P del Ministerio de Economía y Competitividad, del projecte 2014 SGR 1013 de la Generalitat de Catalunya, i de l'ajut FI-DGR 2016 de la Generalitat.

namic events but is forbidden in stative situations —except for certain telic dynamic constructions built with some stative verbs— as well as in some atelic dynamic constructions, but, crucially, not in all of them. In order to develop a theoretical explanation for this behaviour, it is proposed that it is imperative for a specific functional head (Asp) related to so-called inner aspect to be present in the clausal structure.

Key Words

past participle agreement, in situ object, Majorcan Catalan, inner aspect, (a)telicity, stativity

1. INTRODUCCIÓ

Si hi ha un fenomen que, en el si de les llengües romàniques, presenta una especial variació és el de la *concordança del participi (passat)* —d'ara endavant, CP— amb l'*argument intern* de la predicació, ço és: la coincidència de trets flexius (de gènere i nombre) entre el participi d'un temps verbal compost i l'objecte o complement directe (CD) d'una oració transitiva (1) o el subjecte d'una oració inacusativa¹ (2):

- (1) a. He {comprat/comprada} aquella casa.
 b. L'he {comprada/comprat}.
- (2) a. Han {arribat/arribades} dues barques.
 b. N'han {arribades/arribat} dues.

1. Les construccions *inacusatives* es corresponen amb les proposicions de tipus IV de FABRA (1956: § 46) i són aquelles que estan mancades d'un argument extern (ço és, d'un subjecte semàntic), per la qual cosa l'argument intern (l'objecte semàntic) es veu promogut a la funció de subjecte gramatical; d'aquí que el verb hi concordi en persona i nombre —cf. (i) amb (ii.a)—, llevat del català nord-occidental (ii.b). El subjecte de les inacusatives manifesta propietats típiques dels objectes, com ara la possibilitat d'esser substituït pel pronom feble (o clític) *en*, si és indefinit —*vid.* (iii), (iv) i (2b). Per a més informació sobre el fenomen de la inacusativitat, podeu consultar ROSSELLÓ (2002).

- (i) Ha arribat un parent meu.
 (ii) a. Venen pluges.
 b. Ve pluges.
 (iii) N'ha arribat un.
 (iv) a. En venen.
 b. En ve.

Els *temps composts* estan formats pel verb auxiliar *haver* (o també *ser*, en les construccions inacusatives d'alguns parlars) més el participi: una forma impersonal o no finita del verb principal, d'aspecte perfectiu, la qual, com els adjectius, pot presentar variació flexiva de gènere i nombre (*cantat/cantada/cantats/cantades*).

En català, els temps verbals composts són els següents (d'acord amb la nomenclatura establerta en l'Acord de la Secció Filològica de l'IEC de 17 de maig de 2002): en mode indicatiu, els temps de perfet (*he cantat*), passat anterior (*hagué cantat*, o la forma perifràstica *va haver cantat*), plusquamperfet (*havia cantat*), futur perfet (*haurà cantat*) i condicional perfet (*hauria cantat*); en mode subjuntiu, els temps de perfet (*hagi cantat*) i plusquamperfet (*hagués cantat*); i, finalment, les formes impersonals o no finites de l'infinitiu perfet (*haver cantat*) i del gerundi perfet (*havent cantat*).

En alguns dialectes, encara hi podríem afegir els anomenats *temps sobrecomposts* (o *supercomposts*), com els que apareixen subratllats a (3) i (4) —de passada, observau la possibilitat de fer CP amb el CD en els exemples de (3*b*) i (4), i amb el subjecte d'una inacusativa a (3*c*)—:²

- (3) a. Quan s'ho haurà hagut pensat, ja serà tard.
 b. Una vegada {m'he hagut pres / m'he hagut presa / [?]m'he haguda presa} sa pastilla, m'he trobat millor.
 c. Quan (ella) {va haver hagut arribat / va haver hagut arribada / [?]va haver haguda arribada}, se va dutxar.
- (4) a. {He hagut vist / He hagut vista / [?]He haguda vista} neu pes maig.
 b. Idò, quan han vengut a comprar sa mula, ja l'he {hagut/[?]haguda} venuda!
 c. Es metge en cinc minuts l'ha {hagut/[?]haguda} visitada, a sa malalta.

2. Els temps verbals sobrecomposts són vius no sols en el català septentrional (PÉREZ SALDANYA 2002: 2590, i SOLÀ I PUJOLS 2002: 2903), sinó també en algun punt d'Osona i en occità (SCHLIEBEN-LANGE 1971: 152), i en el català baleàric (MOLL 1975: § 151 bis).

Apareixen exclusivament amb predicats tèlics, preferentment agentius —cf. amb (i)—; sovint, com a (3), en subordinades temporals que designen situacions immediatament anteriors a les designades per l'oració principal (PÉREZ SALDANYA 2002, i SOLÀ I PUJOLS 2002); però també poden aparèixer en oracions principals, com a (4).

- (i) *Quan ha hagut gandulejat, se n'ha anat an es llit.

En mallorquí, la CP en els temps sobrecomposts es pot produir amb tots dos participis (ço és, amb el participi del verb principal i amb el participi del segon auxiliar) o bé només amb el participi del verb principal, si bé la primera opció és, avui, poc freqüent.³

Com veurem en el § 2, hi ha llengües (com el castellà) que eviten la CP en els temps composts, però també hi ha tot un seguit de parlars (com l'italià, el francès o el català no mallorquí) que l'admeten en uns casos i la rebutgen en uns altres, amb bastant variació. En l'altre extrem (§ 3), hi ha parlars (com el català de Mallorca i algunes llengües o dialectes d'Itàlia) que afavoreixen clarament la CP, fins i tot quan l'objecte es troba *in situ*, en la seva posició canònica postverbal —(1a), (3b) i (4a).

En el § 4 exposarem críticament el tractament que ha rebut tradicionalment la CP amb l'objecte *in situ* entre els gramàtics de casa nostra.

En el § 5, tot basant-nos en SALVÀ (2015), posarem l'atenció en un fet que creim que no ha estat observat fins ara, i és que la CP amb l'objecte *in situ* no sempre és reeixida, i mirarem d'esbossar què és el que legitimaria aquest tipus de CP. Com a primera aproximació, veurem que un factor a tenir en compte seria la *telicitat* (o caràcter culminatiu) d'un esdeveniment dinàmic, per oposició a l'atelicitat i l'estativitat. Amb tot, sembla que la CP també és possible amb *alguns verbs estatius* (§ 6), i també amb *algunes activitats* o construccions dinàmiques *atèliques*, però no amb totes (§ 7).

Finalment, el § 8 tancarà l'article amb les principals conclusions que se'n desprenen.

2. VARIACIÓ ENTRE LES LLENGÜES ROMÀNIQUES QUANT A LA CP

El castellà exigeix la CP en les construccions passives (5a), en les de participi absolut (5b) i en oracions copulatives o atributives com les

3. El mateix podríem dir dels temps composts de la veu passiva:

(i) Aquesta cançó ha {estat/³estada} premiada.

de (5c), però la rebutja sistemàticament en els temps composts de la veu activa (5d-j):

- (5) a. Las niñas fueron {peinadas/*peinado}.
 b. Una vez {llegadas/*llegado} las niñas, María descansó.
 c. Las niñas ya están {peinadas/*peinado}.
 d. María ya ha {llegado/*llegada}.
 e. María ha {peinado/*peinadas} a las niñas.
 f. María las ha {peinado/*peinadas}.
 g. María se ha {peinado/*peinada}.
 h. Las niñas que María ha {peinado/*peinadas}...
 i. ¿A qué niñas ha {peinado/*peinadas} María?
 j. A LAS NIÑAS, he {peinado/*peinadas}.

Per contra, en italià estàndard trobam CP no sols en les oracions passives (6a), sinó també en les inacusatives (6b), amb els pronoms clítics (o febles) d'acusatiu de 3a persona (obligatòriament) (6c), inclòs *ne* (6d), amb els clítics de 1a i 2a persona (opcionalment) (6e), amb els clítics reflexius o recíprocs (6f), i en les oracions passives pronominals (6g). Emperò, l'italià estàndard actual no manifesta CP en les construccions relatives, interrogatives o exclamatives (6b-i). Els exemples següents són de BELLETTI (2006):

- (6) a. Maria è {stata assunta / *stato assunto}.
 'Na Maria ha estat contractada'.
 b. Maria è {partita/*partito}.
 'Na Maria ha partit'.
 c. L'_{FEM.SG} ho {vista/*visto}; Le ho {viste/*visto}; Li ho {visti/*visto}.
 'L'he vista'; 'Les he vistes'; 'Els he vists'.
 d. Ne ho {comprate/*comprato} molte.
 'N'he comprades moltes'.
 e. {Mi/ti}_{FEM} ha {vista/visto}; {Ci/vi} ha {viste/visti/visto}.
 '{M'/t'}_{FEM} ha vist'; '{Ens/us} ha vist'.
 f. Mi sono guardata allo specchio; Ci siamo guardate allo specchio.
 'M'_{FEM} he mirat al mirall'; 'Ens_{FEM} hem mirat al mirall'.
 g. Ultimamente si sono {construite/*construito} molte case.
 'Darrerament s'han construït moltes cases'.
 h. I libri che ho {letto/*letti}...
 'Els llibres que he llegit...'

- i. Quanti libri hai {letto/*letti}?
 ‘Quants de llibres has llegit?’.

En francès trobam CP en les oracions passives (7a), en aquelles oracions inacusatives que agafen com a auxiliar *être* (incloses les oracions reflexives) (7b-c), i també, però ara només opcionalment, amb els clítics (7d) i, fins i tot, en construccions relatives, interrogatives⁴ o exclamatives (7e-f). Ara bé, el francès rebutja la CP amb el clíctic partitiu *en* (7g).⁵ Els exemples següents són també de BELLETTI (2006):

- (7) a. Ces sottises ont été faites par les élèves de cinquième.
 ‘Aquestes estupideses han estat fetes pels alumnes de cinquè’.
 b. Elles sont venues.
 ‘(Elles) han vingut’.
 c. Elles se sont reprises.
 ‘(Elles) s’han recuperat’.
 d. Ces sottises, Jean ne les a jamais {faites/fait}.
 ‘Aquestes estupideses, en Jean no les ha fetes mai’.
 e. Voilà les sottises que Jean n’aurait jamais {faites/fait}.
 ‘Vet ací les estupideses que en Jean no hauria fet mai’.
 f. Combien de fautes a-t-elle {faites/fait}?
 ‘Quantes de faltes ha comès (ella)?’.
 g. Il en a {repeint/*repeintes} deux.
 ‘N’ha repintades dues’.

El català també exigeix la CP en les oracions passives (8a). Pel que fa als temps composts de la veu activa, cal tenir present, d’entrada, que el català estàndard i la major part de varietats dialectals, avui, empen

4. Com recorda BELLETTI (2006: 508), és molt interessant el contrast interpretatiu que s’aprecia a (7f), segons hi hagi o no CP. Quan n’hi ha, hom pressuposa un conjunt de faltes típiques específiques, mentre que no hi ha necessàriament tal pressuposició quan no es fa la CP.

5. Segons ROSSELLÓ (2002: n. 80), això es podria relacionar amb el fet que en francès no existeix tampoc el format que tenim a (i) i que, en canvi, és possible el format de (ii.a), que en català demana dislocació amb clíctic de represa —cf.: (ii.b).

- (i) De fotos n’he fetes moltes.
 (ii) a. Combien as-tu fait de fotos?
 b. *Quantes has fet de fotos?

sistemàticament l'auxiliar *haver* (fins i tot en les construccions inacusatives), i que només fan la CP (opció recomanada per la normativa) amb els clítics acusatius de 3a persona (8*b-c*): molt especialment amb el clíctic de 3_{FEM.SG} i, en menor mesura, amb el de 3_{FEM.PL}; residualment, també amb el de 3_{MAS.PL} i amb el partitiu *en*. Amb tot, d'acord amb ROSSELLÓ (2002: 1932), la CP amb els clítics en aquests parlars és un fenomen en recessió, que sembla opcional per a uns parlants i inexistent per a altres. Resta pendent un estudi detallat del grau de vitalitat de cadascun d'aquests casos, en els diferents dialectes del català i per a les diferents generacions.

- (8) a. La pena de mort fou {declarada/*declarat} il·legal.
 b. L'_{FEM} he {vist/vista}; Les he {vist/[?]vistes}; Els he {vist/^{??}vist(o)s}.
 c. N'he {comprat/^{??}comprada} una, de tele; N'he {comprat/^{??}comprades} dues, de butaques; N'hem {comprat/^{??}comprats} dos, de cotxes.

3. EL CAS DEL CATALÀ DE MALLORCA: CP TAMBÉ AMB L'OBJECTE *IN SITU*

En mallorquí, a diferència del que sembla que passa en altres dialectes catalans, la CP amb els clítics acusatius de 3_{FEM.SG} i 3_{FEM.PL} és un fenomen ben viu; de fet, obligatori (molt especialment amb el clíctic de 3_{FEM.SG}) (9*a-b*).⁶ En canvi, amb el clíctic de 3_{MAS.PL}, la CP és avui més aviat opcional i es troba en recessió; només es deixa sentir clarament en la parla de la gent més gran (9*c*) (ROSSELLÓ 2002: 1933). Pel que fa al clíctic *en*, al nostre parer, la CP tendeix avui a fer-se opcional (9*d-f*), però encara es manté força viva.

- (9) a. L'_{FEM.SG} he {vista/*vist}.
 b. {Les/els}_{FEM.PL} he {vistes/^{??}vist}.
 c. Els_{MAS.PL} he {vists/^(?)vist}.
 d. N'has {menjada/[?]menjat} massa, de sobrassada.

6. Com es pot veure a (9*b*), el clíctic de 3_{FEM.PL} (*les*) pot presentar, en mallorquí col·loquial, també la forma *els*, homòfona amb el clíctic de 3_{MAS.PL}.

- e. N'heu {menjades/[?]menjat} tres perhom, de figues.
 f. Que no n'hem {menjats/^(?)menjat} a bastament, avui, de confits?

Segons ROSSELLÓ (2002: 1933), el mallorquí també admet la CP en altres construccions, si bé en aquests casos es tracta d'un fenomen opcional i en declivi (de nou, caldria un estudi aprofundit sobre el grau de vitalitat de la CP en aquests casos): amb clítics acusatius de 1a i 2a persona (10a); amb clítics reflexius acusatius (10b); en construccions anticausatives o ergatives pronominals inherents (10c); en passives pronominals (10d); en inacusatives amb verbs de moviment de direcció inherent (com *anar*, *arribar*, *pujar*, *baixar*...) (10e); i en frases relatives i interrogatives⁷ (sumem-hi també les exclamatives i les frases amb focus contrastiu) (10f):

- (10) a. Ja m'ha {pentinada/pentinat}; Ja t'he {pintada/pintat}.
 b. M'he {pessigada/pessigat}; Ja t'has {dutxada/dutxat}.
 c. Que vos heu {mortes/mort}?; Ja se n'ha {penedida/penedit}.
 d. Aquelles cases no s'han {venudes/venut}.
 e. Com és que no has {venguda/vengut}?; Ja ha {tornada/tornat}?
 f. Ses que jo he {empeltades/empeltat} van ben bones, de figueres; Quantes fotos has {fetes/fet}?; Quines cosotes més lletges, que m'ha {dites/dit}!; NA MARIA, he {vista/vist}, i no en Joan.

Encara hi podríem afegir les construccions amb verbs inacusatius presentacionals o d'aparició/desaparició (inclosos els verbs d'esdeveniment): *aparèixer*, *comparèixer*, *desaparèixer*, *néixer*, *morir*, *ocórrer*, *succeir*, *passar* (11a); amb verbs inacusatius de compleció gradual (*créixer*, *millorar*, *empitjorar*, *augmentar*, *disminuir*, *minvar*, *engreixar*) (11b),⁸ i, tot i que ROSSELLÓ (2002: 1920-1921) posa en dubte el seu caràcter inacusatiu (perquè sovint implicarien un procés pur, més

7. Segons ROSSELLÓ (2002: 1934), en les oracions interrogatives, encara que la CP hi estigui en reculada, aquesta es veu especialment afavorida (en femení) si, a més, hi trobam un dislocat:

(i) De novel·la, quina has {agafada/[?]agafat}?

8. Observau que *engreixar*, en mallorquí, no és un verb pronominal, a diferència d'altres parlars catalans (que empen *engreixar-se*).

que no pas un canvi d'estat), la CP sembla també possible amb verbs com *bullir*, *girar*, *rodar* i *vessar* (11c), almanco en accepcions que siguin clarament de canvi d'estat,⁹ de la mateixa manera que la CP també és possible amb altres verbs de causació interna, com *tombar*, *trabucar*, *esclatar*, *explotar*, *rebentar*, *passar per ull* (11d):

- (11) a. Sa nostra filla ja ha {nascuda/nascut}; Na Maria ha {descompaguda/descompagut}; Ha {succeïda/succeït} una desgràcia.
 b. Sa perera que vares sembrar ha {crescuda/crescut} una cosa de no dir; Sa porcella quasi no ha {engreixada/engreixat}.
 c. Sa bolla ha {girada/girat} (tota ella) tres vegades; {S'olla/S'aigua} m'ha {vessada/vessat} tota.
 d. Sa panera ha {trabucada/trabucat} amb so vent; Sa bimbolla ha {esclatada/esclatat}; Sa pallissa ha {passada/passat} per ull.

D'acord amb ROSSELLÓ (2002: 1933), en tots aquests casos que hem vist que és possible la CP, la concordança pot «pujar» al participi d'un verb modal (12a), de causació (12b) o de percepció (12c). Com es pot observar a (12c), el mallorquí no segueix la prescripció de FABRA (1918: § 94) de distingir segons si l'objecte ho és del primer verb (el de percepció) o del segon —la normativa només recomana de fer la CP en el primer cas (amb *aquesta dona* i *aquestes al·lotes*).

- (12) a. No l'he {sabuda/*sabut} arreglar; Aquelles cases no s'han {pogudes/pogut} vendre; No s'ha {volguda/volgut} dutxar; Te don ses que he {gosades/gosat} agafar; Que hi has {haguda/hagut} d'anar?
 b. L'hem {feta/*fet} arreglar.
 c. Aquesta {dona/cançó} l'he {sentida/*sentit} cantar; Aquestes {al·lotes/jotes} les hem {vistes/?vist} ballar.

A més, en les construccions inacusatives d'(11), així com en les de (10b-e), és encara possible per a alguns parlants de Mallorca d'emprar

9. En canvi, la CP és poc reeixida en frases com aquestes:

- (i) a. Sa bolla només ha {girat/?girada} cinc graus.
 b. {S'olla/S'aigua} ha {vessat/?vessada} durant cinc segons.

l'auxiliar *esser* per a formar els temps composts, sobretot en la 1a i en la 2a persona del singular del perfet d'indicatiu (antigament, era possible en altres persones i temps verbals). Es tracta d'un fenomen en clara recessió. Quan l'auxiliar és *esser*, la CP és obligatòria:

- (13) a. Mc_{FEM} som {rentada/*rentat}
 b. Com és que no ets_{FEM} {venguda/*vengut}?

Com diuen GAVARRÓ & FORTÓN (2014: 99), tot això fa que el català de Mallorca sigui una de les varietats romàniques més proclius a la CP.

KAYNE (1989) va destacar que el que tenen en comú tots aquests casos (frases amb clítics, relatives, interrogatives, exclamatives, amb focus contrastiu, inacusatives i passives) és que l'objecte precedeix el participi (o, en el cas de les inacusatives i passives, es veu promogut a la funció de subjecte gramatical). Per això, la seva proposta per a analitzar la CP dona una rellevància essencial al *moviment o desplaçament de l'objecte*.

Emperò, en mallorquí hi ha un altre cas en què pot tenir lloc la CP: quan un SN ple i amb la funció de CD es troba *in situ* (ço és, en la seva posició canònica postverbal). Els exemples de (14) estan extrets de les *Rondalles mallorquines* replegades per mossèn Alcover:

- (14) a. Per això he pensada una cosa: fer-vos hereus per parts iguals i no parlar-ne pus.
 b. No havia presa cap rabiada tan grossa mai.
 c. Jo no t'he tocada sa mel!
 d. [Es qui demostrí més destreses] haurà guanyada s'acció.
 e. Ell, com mous un peu, s'altre ja ha posada rel!
 f. Ja se n'hi anà, escoat i morrotós, es drac, com hagué sentides aquestes comandacions!
 g. Aquella fada els havia seguits es passos.
 h. S'ha rentades ses mans, i ha brollat blat i xeixa; s'ha rentats es peus, i han brollat peixos.

Les frases de l'exemple (14b) són molt interessants perquè ens mostren que, en el mallorquí d'Alcover, una frase amb un clíctic reflexiu *datiu* correferent amb el subjecte, més un SN ple com a CD, manté

plenament el seu caràcter transitiu i, doncs, porta l'auxiliar *haber* —cf. amb (13a), que té un clític reflexiu *acusatiu* i l'auxiliar *esser*. A més, ens mostren que la CP es produeix amb el CD, i no pas amb el subjecte o amb l'objecte datiu.¹⁰

Ara bé, en el mallorquí actual, la CP amb l'objecte *in situ* és un fenomen opcional i en recessió —al nostre parer, encara més que els casos de (10) i (11)—: els parlants més joves no la fan; i els parlants que la fan vacil·len entre concordar o no concordar.

El fenomen de la CP amb l'objecte *in situ* també s'esdevé en occità i passava, així mateix, en l'italià altament literari del s. XIX (15), i encara avui en molts parlars del centre i del sud d'Itàlia —com l'altomurà (16) i l'abrucès oriental (17)—,¹¹ i fins i tot en alguns del nord —com en les varietats de Quarna Sopra (18) i Bagolì— (*vid.* LOPORCARO 1998, MANZINI & SAVOIA 2005, i D'ALESSANDRO & ROBERTS 2008, 2010), i també en friülà, un dialecte retoromànic (19) (HAIMAN & BENINCA 1992):

- (15) Dopo aver asciugate in segreto le lacrime...
 'Després d'haver eixugat.FEM.PL en secret les llàgrimes...'
 (16) Diego {ha/è} {aperta/*aperto} la porta.
 'En Diego ha obert.FEM.SG la porta'.
 (17) Giuwanne a {pittite/*pittate} ddu mure.
 'En Joan ha pintat.PL dos murs'.
 (18) A i o la'vaa a 'makina.
 CL CL he rentat.FEM.SG el.FEM.SG cotxe.FEM.SG
 'He rentat el cotxe'.
 (19) Kwalkidun al a {kopas/kopá} i servidors.
 Qualcú ell ha {morts/mort} els servidors
 'Qualcú ha mort els servidors'.

10. En italià, en canvi, en aquests casos l'auxiliar és *essere* i la CP es produeix amb el subjecte (i), tret del cas que el CD sigui un clític (ii) (BELLETTI 2006: 497):

- (i) a. Maria_i si_i è lavata_i i capelli.
 b. [Gianni e Mario]_i si_i sono stretti_i la mano.
 (ii) a. Maria_i se_i li_i è lavati_i.
 b. [Gianni e Mario]_i se_i la_i sono stretta_i.

11. En abrucès oriental, el participi concorda amb qualsevol SN *plural*, ja sigui l'argument intern o l'extern (D'ALESSANDRO & ROBERTS 2008, 2010).

4. EL TRACTAMENT TRADICIONAL DE LA CP AMB L'OBJECTE *IN SITU*. UNA REVISIÓ CRÍTICA

En el § 94 de la *Gramàtica catalana* de FABRA (1918), que fins el 2016 l'IEC ha tingut com a obra normativa, s'assenyala el següent:

«Quan un verb transitiu en un temps compost va acompanyat d'un complement directe, el participi passat pot concordar amb el dit complement o romandre invariable. Ex.: *Havia REBUT una carta o Havia REBUDA una carta.* | *Els nois que havem TROBAT o Els nois que havem TROBATS.* | *N'haviem MENJAT dues o N'haviem MENJADES dues.*

És recomanable (si no obligatori) [(el subratllat és nostre)] de fer concordar el participi passat amb el complement directe quan aquest és un pronomen personal feble de tercera persona. Ex.: *La carta, L'han COMENÇADA, però no L'han ACABADA.* | *La teva germana, L'he SENTIDA cantar una vegada.* | *On són? — No ELS hem VISTOS.* | *On teniu les pomes? — LES havem PERDUDES.* | *Jo n'he MENJADA una, i ell n'ha MENJADES tres.*

En canvi, en tots els altres casos és preferible de deixar el participi passat invariable. Ex.: *Ja has ESCRIT la carta?* | *La noia que ells han VIST és la germana d'en Pere.* | *Quantes caixes has PORTAT?* | *Li havien VENUT quatre cavalls.* | *Les flors que t'havien ENVIAT [...]*».

FABRA (1956: § 73) en fa una valoració prescriptiva idèntica. En canvi, MOLL (1975: § 160) no és tan taxatiu:

«En el llenguatge popular és freqüent la concordança constant del participi amb el complement acusatiu, tant si aquest és pronom dèbil de tercera persona com si no ho és. No es pot dir que tal concordança sigui incorrecta, allà on es troba usada pels escriptors més clàssics, i fins i tot pels literats moderns més eminents, com en aquesta frase de Llorenç Ribes: *Un marger havia TROBADA una olla plena d'or*».

I en la seva gramàtica històrica, MOLL (1952: §§ 484 i 485) assenyala el següent:

«El participi de pretèrit que forma part d'un temps compost, en el català medieval concordava normalment amb el complement directe, i aquest ús es manté encara avui dia en la parla menys influïda pel caste-

llà, com és ara la dels pagesos mallorquins [...]. En el català modern s'ha generalitzat l'ús de la forma única de masculí singular per al participi dels temps composts, és a dir, la falta de concordança d'aquest amb el complement directe, excepte quan el complement és un dels pronoms personals febles *la, les, los i ne [...]*».

MOLL sembla fer-se ressò de les conclusions exposades per ALCOVER en el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) —i que recullen la tesi que ja havia defensat ALCOVER (1903)—:

«I. La concordança del participi ab el terme d'acció dins els temps composts de la veu activa es una lley interna de la llengua catalana que's revela tant dins els monuments escrits de tots els sigles y regions com dins el llenguatge parlat.

II. Devegades falla aqueixa lley, això es, no's fa dita concordança, quan el participi va davant el terme d'acció, per motiu de no atendre el qui parla a si dit terme revestirà la forma masculina o femenina, singular o plural.

III. Fora del cas de la conclusió anterior, l'infracció de la lley de concordança no es una evolució espontania sobrevinguda naturalment dins la nostra llengua, sinó que's deu exclusivament a l'influencia castellana, que desde'l sigle XVI deturpa y violenta l'estructura interna del català.

IV. Els monuments escrits del sigle XVI ençà y l'estat actual de la llengua parlada en les seves diferents regions demostren que allà ont es més forta l'influencia castellana, més poch s'hi observa la lley de la concordança; y allà ont es més fluixa dita influencia, aquella lley hi es més observada.

V. La lley de concordança s'observa més dins la llengua parlada que dins l'escrita, porque, en parlar, un se deixa dur més de l'instint de la llengua que no quan un escriu.

VI. Les infraccions de la lley de concordança en les persones que no sofreixen gayre l'influencia castellana's deuen a la falta d'estudis gramaticals del català de que sempre hem patit y patim per la nostra desgracia».

FABRA (1906), en el mateix congrés, rebutja la ponència d'ALCOVER amb aquestes altres conclusions:

«I. Originàriament totes les llengües novo-llatines fan concordar el participi ab el règim directe. (En una oració com *he cantada una cançó*, que significava originàriament *tinch cantada una cançó*, tenim: *he* verb, *una cançó* règim directe, *cantada* predicat d'aquest règim; donchs, naturalment: acort de *cantada* ab *cançó*.)

II. Més tard, quan la combinació sintàctica verb-predicat (*he cantada*) passa a ésser un temps (el perfet del verb *cantar*), llavors la flexió del participi tendeix a desaparèixer, es a dir, se tendeix a donar una forma única al temps compost (*HE CANTAT una cançó*, com *HE CANTAT un cant*), exactament com en els temps simples (*CANTEM una cançó*, com *CANTEM un cant*).

III. Aquesta tendència's manifesta en totes les llengües, sobre tot quan el participi precedeix el règim: en cap d'elles [sic] l'acort del participi y del règim es obligatori en tots els casos [...]. Es una afirmació gratuïta l'atribuir exclusivament a l'influència castellana'l pas del participi constantment flexible del català antich (*he cantada una cançó*), a participi generalment no flexible (*he cantat una cançó*).

IV. Donat l'estat actual de la llengua, creyem que pot tant sols considerarse obligatori l'acort del participi ab el règim directe quan aquest es un pronom de tercera persona o la partícula *ne* [...]».

Aquest debat fou ja recollit per SOLÀ (1973). L'explicació de FABRA és la que repetiran autors com RUAIX (1985: 134) i BADIA (1994: 682). De *Habeo* [[*epistolam*] [*scriptam*]] (literalment, 'tenc la carta escrita'), que era la col·locació que havia cristal·litzat en llatí tardà i que, com a *perífrasi resultativa*, expressava el resultat present d'una acció anterior (amb el participi concertat amb el CD a mode de predicat), es passà a [*He escrit*] *la carta*, on *haver* (inicialment, 'tenir', 'posseir') perdé la seva càrrega lèxica inicial i esdevingué un verb auxiliar (amb un significat i un ús funcional o gramatical) i «el participi es desplaçà vers aquell tot formant una unitat verbal». Tanmateix, segons BADIA (1994: 683), «en la història de les llengües els processos evolutius són lents [...]; si la marxa vers la reducció [...] era inexorable, això no era sense que s'anessin mantenint construccions concertades, més o menys fossilitzades», de manera molt destacada en els parlars baleàrics.

LOPORCARO (1998) es mostra molt crític amb aquesta explicació tradicional (que es remunta, segons l'esmentat autor, ja a DíEZ 1843 i a BASTIN 1889), segons la qual, la presència de CP amb l'objecte *in situ*

en alguns dialectes romànics és senyal de la perdurabilitat de la construcció resultativa llatina, mentre que la manca de CP indicaria la gramaticalització del temps compost. Aquesta tesi, segons LOPORCARO, és incompatible amb l'ambigüitat que també per a aquests parlars tenen frases com la següent:

- (20) Le scarpe le ho slacciate.
 ‘Les sabates les tenc desfermades’ o ‘Les sabates les he desfermades’.

Aquests dialectes, a més, tenen l'auxiliar *haver* per a verbs *intransitiu*s, la qual cosa demostra clarament que sí que posseeixen veritables temps composts. I tampoc no és el cas que la manca de CP impliqui directament la presència d'un temps compost: en els dialectes ticinesos, les construccions resultatives fan o no CP segons que l'objecte precedesqui o segueixi el participi.

No ens podem deturar aquí en la proposta de LOPORCARO. Apuntem, seguint ROSSELLÓ (2003), que els objectius de la seva obra són, d'una banda, descriure empíricament el fenomen de la CP en els temps composts en totes les varietats lingüístiques romàniques i en totes les possibles construccions, i, en segon lloc, des del punt de vista teòric (adoptant el marc de la gramàtica relacional), reduir tot aquest ventall de variació sintàctica a un conjunt limitat i ordenat jeràrquicament de *lleis* (condicions, restriccions) *implicatives* sobre la CP, des de la llei més general (i diacrònicament més antiga), que es compliria en tots els casos (concretament, que l'SN que controla la CP sigui un CD) i que seria gairebé l'única condició exigida per l'altomurà (on la CP amb l'objecte *in situ* és obligatòria), fins a les lleis més específiques i restrictives (i diacrònicament més innovadores), com les del francès o, sobretot, del castellà.

5. UNA PRIMERA APROXIMACIÓ A LA LEGITIMACIÓ DE LA CP AMB L'OBJECTE *IN SITU*: TELICITAT?

Segons MOLL (1975: § 160), la CP amb el CD era, en el llenguatge popular de la pagesia mallorquina, «constant». Per a ALCOVER (1906),

quan no es feia la CP amb l'objecte *in situ* era «per motiu de no atendre qui parla a si dit terme [(l'objecte)] revestirà la forma masculina o femenina, singular o plural».

Amb tot, hi ha casos, com els de (21), en què la CP amb l'objecte *in situ* és, almenys en el mallorquí d'avui, directament impossible o molt poc reeixida, fins i tot per als parlants que encara la poden fer. Aquesta és una observació clau —que creim que encara no s'havia posat en relleu—, i cal que ens demanem per què és així.

- (21) a. Na Maria sempre ha {temut/*temudes} ses bubotes.
 b. Ses patates han {pesat/*pesades} quatre lliures.
 c. Es poal de fems ha {fet/*feta} pudor durant tot es sopar.
 Du'l-te'n ja!
 d. Sa pobresa ha {preocupat/*preocupada} na Maria des de sempre.
 e. He {cercat/*cercada} sa solució, però no l'he trobada.
 f. En Martí ha {menat/*menada} sa furgoneta tot es camí.

Ara bé, si se substitueix l'SN ple amb funció de CD per un clític de 3a persona, la CP torna a ésser possible i, de fet, en mallorquí, (gairebé) obligatòria en femení:

- (22) Na Maria sempre les ha {temudes/?temut}.

Una pista ens la dona ja ROSSELLÓ (2002: 1934 i 1888), quan diu que «els inacusatius *existencials* [són] reticents (del tot)¹² a la marca de fe-

12. Volem fer reparar que ROSSELLÓ (2002) posa «(del tot)» entre parèntesis i que, en els judicis de gramaticalitat de (23), no hi posa un asterisc, sinó dos interrogants. En les rondalles d'Alcover, hi hem trobat tot un seguit d'exemples d'inacusatius existencials, però amb diferents característiques (sovint amb auxiliar *esser*):

- (i) a. I tots dos dinaren des raïms que eren quedats a sa parra.
 b. Es jai encaletí un poc d'escudella que li era romasa es migdia.
 (ii) a. Es sarró ara està tan trist que just hi són romasos dos trists drets d'or.
 b. És quedada dins es poble una cançó com eco planyent d'aqueixa desgràcia.
 (iii) I allargà es dos trossos que li havien quedats.
 (iv) Podria *esser* que hagués quedat qualche cosa.

Sembla que, per als inacusatius existencials, el patró de CP ha canviat: el mallorquí actual no l'admet; però això no era així en el temps d'Alcover.

mení [(23)], llevat del cas que hi concorri també el partitiu *en* amb el corresponent dislocat [(24)»]; i que aquest tipus de construccions inacusatives són, des del punt de vista de la modalitat de l'acció o del tipus de situació que descriuen, *estats* (a diferència de les inacusatives restants, que designen *assoliments*):

- (23) *a.* Ha {sobrat/?sobrada} ((,) aquesta).
b. Ha {faltat/?faltada} una cadira.
 (24) *a.* N'ha {sobrada/?sobrat} una (, de cadira).
b. N'han {faltades/?faltat} dues (, de cadires).

D'altra banda, observem ara els contrastes interpretatius i d'admissibilitat de la CP entre les frases transitives següents:

- (25) *a.* En Joan ja ha {pesades/pesat} ses patates.
b. Ses patates han {pesat/*pesades} quatre lliures.
 (26) *a.* Sa policia ha {barrada/barrat} s'entrada en tres minuts.
b. Sa policia ha {barrada/barrat} s'entrada durant dues hores.
c. Sa policia ha {barrat/*barrada} lentament s'entrada (durant dues hores).
d. Una tàpia ha {barrat/*barrada} s'entrada durant anys.
 (27) *a.* Avui a escola, cada nin havia de cantar una cançó, i en Miquel ha {cantada/cantat} *La Balanguera*, i ben bé que ho ha fet!
b. Avui a escola, cada nin havia de cantar una cançó, i en Miquel ha {cantat/*cantada} *La Balanguera*, però sa mestra no la hi ha deixada acabar.
 (28) *a.* An es concert d'avui, hem {tocada/tocat} sa *IX simfonia* de Beethoven i mos han aplaudit molt.
b. A s'assaig d'avui, hem {tocat/#tocada} sa *IX simfonia* durant més d'una hora.
 (29) *a.* En Pau ha {empesa/empès} sa palanca en dos segons.
b. En Pau ha {empès/#empesa} sa carrossa durant tota sa cercavila.
 (30) *a.* Na Maria ja ha {untades/untat} ses persianes.
b. Avui de matí, na Maria ha {untat/#untades} ses persianes fins que sa filla l'ha cridada.

A primer cop d'ull, les frases de (25) a (30) sembla que ens indiquen que la clau de volta que permetria d'explicar quan és que, en mallorquí, és legítima (almenys opcionalment) la CP amb l'objecte *in situ* és

la *telicitat* (< del grec *télos*, ‘fi, acabament’). Un predicat (o una construcció) és *tèlic(a)* o *culminatiu (-va)* quan descriu un esdeveniment dinàmic que té un punt final, mentre que un predicat (o una construcció) és *atèlic(a)* o *no culminatiu (-va)* quan descriu un esdeveniment com a mancat de punt final.

Aclarim que, d’acord amb PÉREZ SALDANYA (2002: § 22.3),¹³ des del punt de vista de la *modalitat de l’acció* (també coneguda com a «*Aktionsart*», *aspecte intern* o *aspecte lèxic*), els *tipus de situacions* denotades per un predicat o construcció es defineixen, en primer lloc, a partir del seu caràcter estàtic o dinàmic: els *estats* designen situacions homogènies o no dinàmiques (sense canvi intern) que es mantenen estables en períodes limitats o il·limitats de temps; estan mancats d’estructura esdevenimental inherent; i, prototípicament, no poden ésser controlats per un agent. Els *esdeveniments*, per contra, són situacions *dinàmiques* que es poden subclassificar segons que tinguin un caràcter duratiu o puntual, d’una banda, i un caràcter culminatiu (tèlic) o no culminatiu (atèlic), de l’altra.

Dins els esdeveniments, les *activitats* són processos que s’estenen en el temps sense necessitat d’arribar a un punt final que completi la situació. Les *realitzacions*, en canvi, són situacions que consten d’un procés que s’estén en el temps i que necessàriament ha de tenir un punt de culminació o una meta intrínseca. I els *assoliments* són esdeveniments puntuals o no duratius (ocorren en el temps però estan mancats d’extensió temporal) que tenen, a més, un caràcter culminatiu i s’associen a canvis d’estat o de localització que solen pressuposar l’existència d’una fase prèvia.

Així, podríem estar temptats de dir que només els esdeveniments dinàmics *tèlics* (les *realitzacions* i els *assoliments*) admeten la CP —*vid.* (25a), (26a-b), i els exemples *a* de (27) a (30)—, però no pas els esdeveniments *atèlics* (les *activitats*) —*vid.* (21e-f), (26c) i els exemples *b* de (27) a (30)—, ni tampoc els *estats* —*vid.* (21a-d), (23), (25b) i (26d).

No són veritables excepcions a la conclusió anterior casos com els següents:

13. *Vid.* també VENDLER (1967), DOWTY (1979) i VERKUYL (1993), *i. a.*

- (31) *a.* Sa llimonera que vaig sembrar ha {crescuda/crescut} {durant tot l'any / en un any}.
b. En Bernadet ha {alliberada/alliberat} s'ànguila durant una horeta.

A (31*a*) la CP és possible tant en una interpretació tèlica (amb l'adjunt de lapse temporal *en un any*) com atèlica (amb l'adjunt duratiu *durant tot l'any*), però això és fàcilment atribuïble al tipus de predicat: un verb inacusatiu de *compleció gradual* (o de *canvi d'estat indefinit*), que designa assoliments (tèlics) graduals.

I l'esdeveniment de (31*b*), així com també el de (26*b*), són tèlics; per això hi és possible la CP. En aquestes frases, l'adjunt duratiu el que fa és modificar no l'esdeveniment en si mateix, sinó l'estat final assolit, especificant el temps durant el qual l'ànguila ha estat deixada en llibertat o en què l'entrada s'ha mantingut barrada.

D'altra banda, volem destacar que, en les frases de (28*b*), (29*b*) i (30*b*), la CP combinada amb un adjunt duratiu és perfectament acceptable, però aleshores no estam ja davant frases atèliques (activitats), sinó tèliques amb una lectura *reiterativa*, forçada per l'adjunt duratiu (d'aquí la marca «#» que hem emprat). Així, p. ex., a (28*b*) amb CP, la *IX simfonia* s'hauria assajat de dalt a baix més d'una vegada; i a (29*b*) en Pau hauria anat pegant empentes a la carrossa. Així mateix, la frase de (30*b*) admet dues lectures: 1) na Maria ha estat untant les persianes, però no ha pogut acabar la tasca perquè la seva filla l'ha interrompuda (amb aquesta interpretació, atèlica, la CP no és acceptable); i 2) na Maria ha acabat d'untar les persianes almenys una vegada, i ha repetit aquesta operació diverses vegades, fins que la seva filla l'ha interrompuda (en aquesta interpretació, tèlica però reiterativa, la CP sí que és acceptable).

Emperò, si prenem en consideració les frases de (32) i, sobretot, les de (33), ens adonarem que les coses són un xic més complicades i que la conclusió anterior —segons la qual, el que legitimaria la CP amb l'objecte *in situ* seria la telicitat d'un esdeveniment dinàmic— era, si més no, precipitada:

- (32) *a.* Na Teresa ha {tenguda/tengut} febre tota sa nit.
b. Has {tenguda/tengut} una idea extraordinària!

- c. He {vista/vist} una llebre durant cinc minuts.
  - d. Sempre he {considerada/considerat} na Maria intel·ligent.
- (33) a. En Pere ha {cantades/cantat} cançons tot s'horabaixa.
 b. Hem {beguda/begut} cervesa durant tota una hora.

A (32) hi trobam verbs considerats generalment *estatius* i, tot i això, admeten la CP. En realitat, però, com explicarem en el § 6, es tracta de construccions dinàmiques i tèliques (novament, l'adjunt duratiu hi forçaria una lectura reiterativa o bé modificaria la durada de l'estat final assolit).

Pel que fa a les frases de (33) —a (33a), amb SN escaït en plural (*cançons*) com a CD, i a (33b), amb un nom incomptable, continu o de massa (*cervesa*) sense cap quantificador— s'hi descriuen *activitats*: esdeveniments dinàmics tradicionalment considerats *atèlics*. Sembla que, d'acord amb el que hem vist suara, no haurien d'acceptar la CP; però les dades ens diuen que sí que l'accepten. Mirarem de redreçar-ho en el § 7.

6. LA CP AMB ALGUNS VERBS ESTATIUS

Segons JAQUE (2014), un *estat* és la concreció d'una propietat en una entitat o, dit altrament, l'adscripció d'una entitat a un conjunt; i es caracteritza per denotar *situacions homogènies* o *no dinàmiques* (sense canvi intern). Ara bé, l'estativitat no és un fenomen unitari, sinó que hom pot distingir *graus* i *nivells* d'estativitat.

Hi ha *graus d'estativitat* perquè, d'acord amb MAIENBORN (2005), a banda dels *estats purs* —també anomenats *estats kimians*, que són aquells que no són interpretats com a esdeveniments i que, per tant, són avaluables en punts de temps—, també hi ha *estats d'interval* (o *estats davidsonians*), que són aquells que, si bé denoten situacions homogènies o no dinàmiques, sí que denoten un esdeveniment i, doncs, requereixen extensió en el temps i són avaluables en intervals; indiquen que una certa propietat es manté en el temps; es troben a mig camí entre els estats purs i els esdeveniments dinàmics —vegeu-ne exemples a (34)—:

- (34) a. Es poal de fems ha {fet/*feta} pudor durant tot es sopar. Du'l-te'n ja!
 b. Sa pobresa ha {preocupat/*preocupada} na Maria des de sempre.
 c. Una tàpia ha {barrat/*barrada} s'entrada durant anys.
 d. Aquella estrella ha brillat intensament.
 e. Sa nina ha dormit profundament.

Hi ha també *nivells d'estativitat* perquè, segons JAQUE (2014), podem trobar dos tipus d'estats purs: els de *tipus 1* —com els de (35) i els que ja hem vist a (23)— i els de *tipus 2* —com els de (36)—:

- (35) a. Na Maria sempre ha {temut/*temudes} ses bubotes.
 b. En Pere sempre ha {odiat/*odiades} ses persones hipòcrites.
 c. En Jordi ha {estimat/*estimada} sa seva dona tota sa vida.
 d. Ses patates han {pesat/*pesades} quatre lliures.
 e. Això m'hauria {costat/*costades} cent pessetes.
 f. Es nou espectacle no ha {durat/*durada} ni una setmana.
 (36) a. En Pep té una filla.
 b. Ton pare sap que no has vengut a classe.
 c. Conec bé es teu germà.
 d. Crec que mos durement bé!

Entre els estatus purs de tipus 1 hi trobam verbs de mesura (*costar, valer, pesar, durar, mesurar*), verbs psicològics d'experimentador subjecte emocionals (*estimar, odiar, témer, sospitar, envejar*) i verbs inacusatius existencials (*existir, abundar, sobrar, faltar, mancar, escassejar, romandre*).

Entre els estatus purs de tipus 2 hi trobam verbs de possessió (*tenir, posseir*) i verbs psicològics d'experimentador subjecte cognitius (*saber, conèixer, creure, entendre, considerar*); també hi podríem incloure —seguint KIPARSKY (1998)— els verbs de percepció (*veure, sentir*).

Per a JAQUE (2014), existeixen diversos contextos que indiquen que els estats purs de tipus 2 vindrien a ésser «esdeveniments empobrits», ço és: estructures amb un argument extern però que estan mancades d'un esdeveniment al qual dit argument pugui servir d'iniciador. Emperò, certs contextos (com el passat simple o el temps de perfet) permeten que es pugui desplegar més estructura i, així, «recuperar el seu

valor dinàmic», amb una lectura esdevenimental de canvi d'estat *tèlic*, semblant a un *assoliment*:

- (37) a. En Joan {va tenir / ha {tenguda/tengut}} una bona idea.
 b. No {vaig saber / he {sabuda/sabut}} sa lliçó.
 c. Na Maria {va conèixer / ha {coneguda/conegut}} sa seva nora.
 d. En Pere {se va creure / s'ha {creguda/cregut}} sa notícia de sa premsa.

Així doncs, els verbs estatus purs de tipus 2 no es comporten com els de tipus 1, i la CP en el català de Mallorca no n'és cap excepció: com hem vist a (32) i a (37), la CP és possible amb els purs de tipus 2; però, en canvi, no és possible amb els de tipus 1, atès que aquests no denoten *ni poden denotar* un esdeveniment dinàmic —*vid.* (35). Així mateix, tampoc no és possible la CP amb els estats davidsonians o d'interval —*vid.* (34a-c)—, ja que aquests, si bé és cert que s'interpreten com un esdeveniment, estan mancats de dinamisme.

7. LA CP EN ALGUNES CONSTRUCCIONS DINÀMIQUES ATÈLIQUES

D'acord amb les dues seccions precedents, la *telicitat* (el caràcter culminatiu d'un esdeveniment dinàmic) és un factor molt important a l'hora d'explicar quan és legítima la CP amb l'objecte *in situ*. Amb tot, ens restaria per explicar per què la CP també és possible amb *algunes activitats* o construccions dinàmiques *atèliques*, com les de (33), amb SNs escarits en plural o amb noms de massa sense quantificador.

Sigui com sigui, del que hem dit fins ara creim que ja se'n pot treure una conclusió, i és que hi ha una clara connexió entre l'*estructura esdevenimental* i la legitimació d'aquest tipus de CP. Més encara: perquè hi pugui haver CP amb l'objecte *in situ* és imprescindible que la situació sigui, almenys, *dinàmica* (no estativa).

Les construccions dinàmiques tèliques accepten aquest tipus de CP; en l'altre extrem, les construccions estatives (inclosos els estats

davidsonians) la rebutgen. Entremig, trobam les construccions dinàmiques atèliques, que rebutgen la CP quan es tracta d'un SN amb un nom comptable o delimitat per un determinant o per un quantificador —*vid.* (21*e-f*), (26*c*) i els exemples *b* de (27) a (30)—; però sí que admeten la CP quan es tracta d'un SN escaritat en plural (33*a*) o bé d'un SN amb un nom incomptable (continu, de massa) sense cap quantificador (33*b*).

En el cas dels SNs escaritats en plural, MACDONALD (2008, 2009), a partir de frases com la de (38) —on trobam, *ahora*, un adjunt de lapse temporal i un adjunt duratiu—, defensa que, en realitat, continuam tenint construccions *tèliques*: l'adjunt de lapse temporal (*en x temps*) faria referència al final de cada subesdeveniment (p. ex., de menjar-se una pizza), expressant la quantitat de temps que transcorre abans que el final de cadascun d'aquests subesdeveniments tengui lloc; però el plural forçaria una interpretació *reiterativa*, en què cada subesdeveniment ha de tenir lloc una vegada i una altra (indefinidament o durant el temps total que l'adjunt duratiu especifica).

- (38) En Joan ha {menjades/menjat} pizzas (en tres minuts) (durant una hora).

Pel que fa a les activitats amb noms de massa sense quantificador, la solució no sembla tan senzilla. A SALVÀ (2015) es proposa que, quan és possible la CP amb l'objecte *in situ*, és perquè en l'estructura sintàctica s'hi troba una categoria funcional (Asp) relacionada amb l'anomenat *aspecte intern* o *modalitat de l'acció* i, doncs, amb la *dinamicitat* i l'*(a)telicitat*. D'aquí que la CP es pugui produir també en frases transitives *atèliques* amb noms de massa sense quantificador: perquè també tenen, o poden tenir, Asp; p. ex., la frase de (33*b*) i la de (39):

- (39) En Joan ha {menjada/menjat} pizza (durant una hora).

En canvi, les construccions estatives (amb verbs estatus purs o amb estatus davidsonians), d'acord amb BORER (2005) i MACDONALD (2008, 2009), no tindrien Asp i, doncs, és esperable que no puguin manifestar

CP. Sí que tindrien Asp, però, les construccions dinàmiques tèliques fetes a partir de verbs estatius purs de tipus 2 (seguint JAQUE 2014).

Així mateix, d'acord amb BORER (2005), tot i el seu caràcter dinàmic, tampoc no tindrien Asp aquelles frases transitives atèliques amb noms comptables o delimitats, que, com hem vist, no admeten CP.

8. CONCLUSIONS

El català de Mallorca és, encara avui, una de les varietats romàniques més proclius a la CP, especialment en femení. Entre altres construccions que l'admeten —sobretot amb clítics, però també en els casos de desplaçament de grups relatiu, interrogatiu, exclamatiu o amb focus contrastiu, i quan es promou l'argument intern (o objecte semàntic) a subjecte gramatical (construccions passives i inacusatives)—, hi ha un altre cas que, si bé ja és molt residual i es troba en franca recessió, encara admet, opcionalment, la CP: es tracta de la CP amb l'objecte *in situ*, en la seva posició canònica postverbal.

Amb tot, un fet que creim que fins ara no s'ha destacat és que aquesta mena de CP no sempre és reeixida. La rebutgen les situacions *estatives* —llevat de certes construccions dinàmiques tèliques fetes a partir d'alguns verbs estatius: els purs de tipus 2 de JAQUE (2014)— i també la rebutgen algunes construccions dinàmiques transitives *atèliques*; però, crucialment, no totes, ja que amb SNs escarits en plural o amb noms de massa sense quantificador també és possible, a vegades, la CP.

D'això se'n desprèn que hi ha una clara connexió entre l'*estructura esdevenimental* i la legitimació d'aquest tipus de CP, si bé no es pot arribar a afirmar que el factor determinant sigui la telicitat, precisament perquè alguns esdeveniments dinàmics atèlics admeten la CP. Sí que és imprescindible, però, que almenys es tracti d'una situació dinàmica (no estativa).

Des d'un punt de vista teòric, i des del marc de la gramàtica generativa, es proposa, d'acord amb SALVÀ (2015), que perquè hi pugui haver aquest tipus de CP és imprescindible que en l'estructura oracional hi sigui present un nucli funcional (Asp) relacionat amb l'anomenat *aspecte intern*.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER (1903): Antoni Maria Alcover, «Questions de llengua y literatura catalana», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, vol. 1, 15 (abril-octubre), ps. 209-556; Palma: Estampa de Ca N'Amengual y Muntaner.
- (1906): «Concordança del participi ab el terme d'acció» i «La llengua catalana té sintaxis pròpia», *Actes del I Congrés Internacional de la llengua catalana*, Barcelona: Estampa d'En Joaquim Horta.
- BADIA (1994): Antoni Maria Badia i Margarit, *Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica i diastràtica*, Barcelona: Proa.
- BASTIN (1889): Jean Bastin, *Etude philologique des participes basée sur l'histoire de la langue*, Sant Petersburg: Liberman.
- BELLETTI (2006): Andrea Belletti, «(Past) Participle Agreement», dins: Martin Everaert, Henk van Riemsdijk i Rob Goedemans (eds.), *The Blackwell Companion to Syntax*, vol. 3, ps. 493-521, Oxford: Blackwell.
- BORER (2005): Hagit Borer, *Structuring Sense*, vol. 2: *The Normal Course of Events*, Oxford (Nova York): Oxford University Press.
- D'ALESSANDRO & ROBERTS (2008): Roberta D'Alessandro i Ian Roberts, «Movement and Agreement in Italian Past Participles and Defective Phases», *Linguistic Inquiry*, 39, ps. 477-491.
- (2010): «Past Participle Agreement in Abruzzese: Split Auxiliary Selection and the Null-Subject Parameter», *Natural Language and Linguistic Theory*, 28, ps. 41-72.
- DÍEZ (1843): Friedrich Díez, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, Bonn: Weber.
- DOWTY (1979): David R. Dowty, *Word Meaning and Montague Grammar: The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*, Dordrecht: Reidel.
- FABRA (1906): Pompeu Fabra, «Esmena total» a la ponència d'ALCOVER (1906), dins: *Actes del I Congrés Internacional de la llengua catalana*, Barcelona: Estampa d'En Joaquim Horta.
- (1918): *Gramàtica catalana*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; edició facsímil.

- FABRA (1956): *Gramàtica catalana*, Barcelona: Teide.
- GAVARRÓ & FORTÓN (2014): Anna Gavarró i Noemí Fortón, «Person Features and the Acquisition of Clitics», dins: Carla Contemori i Lena dal Pozzo (eds.), *Inquiries into Linguistic Theory and Language Acquisition: Papers Offered to Adriana Belletti*, ps. 97-113, Siena: CISCL Press.
- HAIMAN & BENINCÀ (1992): John Haiman i Paola Benincà, *The Rhaeto-Romance Languages*, Londres - Nova York: Routledge.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2002): Acord de la Secció Filològica de 17 de maig de 2002, de modificació dels noms dels temps verbals.
- JAQUE (2014): Matías Jaque, *La expresión de la estatividad en español: niveles de representación y grados de dinamicidad*, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid; tesi doctoral.
- KAYNE (1989): Richard Kayne, «Facets of Romance Past Participle Agreement», dins: Paola Benincà (ed.), *Dialect Variation on the Theory of Grammar*, ps. 85-104, Dordrecht: Foris.
- KIPARSKY (1998): Paul Kiparsky, «Partitive Case and Aspect», dins: Miriam Butt i Wilhelm Geuder (eds.), *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*, Stanford (Califòrnia): CSLI.
- LOPORCARO (1998): Michele Loporcaro, *Sintassi comparata dell'accordo participiale romanzo*, Torino: Rosenberg & Sellier.
- MACDONALD (2008): Jonathan MacDonald, *The Syntactic Nature of Inner Aspect*, Amsterdam: John Benjamins.
- (2009): «Inner Aspect and Phases», dins: Kleanthes Grohmann (ed.), *Explorations of Phase Theory: Features and Arguments*, ps. 207-230, Berlín: Mouton de Gruyter; «Interface Explorations», 18.
- MAIENBORN (2005): Claudia Maienborn, «On the Limits of the Davidsonian Approach: The Case of Copula Sentences», *Theoretical Linguistics*, 31, ps. 275-316.
- MANZINI & SAVOIA (2005): Maria Rita Manzini i Leonardo Maria Savoia, *I dialetti italiani e romanci: Morfosintassi generativa*, Alexandria: Edizioni dell'Orso.
- MOLL (1952 [2006]): Francesc de Borja Moll, *Gramàtica històrica catalana*, València: Universitat de València.

- MOLL (1975): *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Palma: Editorial Moll.
- PÉREZ SALDANYA (2002): Manuel Pérez Saldanya, «Les relacions temporals i aspectuals», dins: Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, ps. 2567-2662, Barcelona: Empúries.
- ROSSELLÓ (2002): Joana Rosselló, «El SV (I): El verb i arguments verbals», dins: Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 2, ps. 1853-1949, Barcelona: Empúries.
- (2003): Ressenya de LOPORCARO (1998), *Estudis romànics*, 25, ps. 348-363.
- RUAIX (1985): Josep Ruaix, *El català / 2: Morfologia i sintaxi*, Moià: Ruaix.
- SALVÀ (2015): Sebastià Salvà, *Concordança del participi i aspecte intern en el català de Mallorca*, Barcelona: màster interuniversitari de Ciència Cognitiva i Llenguatge (CCiL); treball final de màster.
- SCHLIEBEN-LANGE (1971): Brigitte Schlieben-Lange, *Okzitanische und katalanische Verbprobleme: Ein Beitrag zur funktionellen synchronischen Untersuchung des Verbalsystems der beiden Sprachen (Tempus und Aspekt)*, Tübingen: Niemeyer.
- SOLÀ (1973): Joan Solà i Cortassa, *Estudis de sintaxi catalana / 2*, Barcelona: Edicions 62.
- SOLÀ I PUJOLS (2002): Jaume Solà i Pujols, «Modificadors temporals i aspectuals», dins: Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 3, ps. 2867-2936, Barcelona: Empúries.
- VENDLER (1967): Zeno Vendler, *Linguistics in Philosophy*, Ithaca (Nova York): Cornell University Press.
- VERKUYL (1993): Henk Verkuyl, *A Theory of Aspectuality: The Interaction between Temporal and Atemporal Structure*, Cambridge: Cambridge University Press; «Cambridge Studies in Linguistics», 64.